

Chapter: 1 to 8

विभाग १ - गद्य

प्र.१ (अ) उता-याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

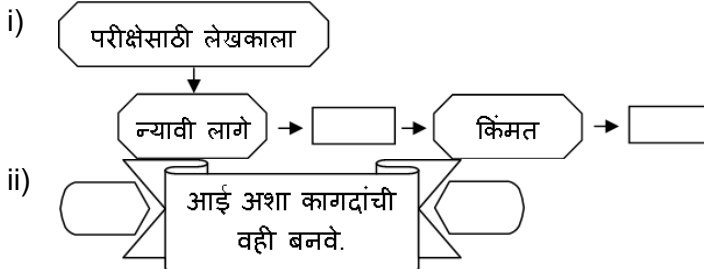
आमच्या हायस्कूलमध्ये दर शनिवारी चाचणी परीक्षा घेण्यात येत असे. आमचं हायस्कूलही गरीब होतं, त्यामुळं उत्तरपत्रिका घरून न्यावी लागायची. त्यावेळी तिची किंमत फक्त तीन पैसे असायची. आपल्याला कदाचित पटणार नाही; पण तेव्हा दर आठवड्याला हे तीन पैसे उभे करताना देखील माझ्या आईच्या डोळ्यांत पाणी उभं राहायचं. आजही हे आठवलं, की माझ्या अंगावर काटा उभा राहतो. तिने माझ्यासाठी प्रचंड कष्ट केले. पडेल ते काम केले. काँग्रेस हाऊस जवळ काही काम मिळणार आहे, असं समजल्यानं एकदा ती तिकडं गेली. रांगेत उभी राहिली, तशीच ताटकळत; पण त्यावेळी तिला सांगण्यात आलं, की फक्त तिसरी किंवा त्यापेक्षा अधिक शिकलेल्यांनाच काम दिलं जाईल. हे ऐकून अर्थातच ती नाराज झाली, घराकडं मागं फिरली. त्याच वेळी तिनं ठरवलं, की 'मी माझ्या मुलाला खूप शिकवीन, कारण शिक्षणाशिवाय या जगात मान नाही.'

तिनं प्रत्यक्षात केलंही तसंच. माझ्यासाठी तिनं घेतलेले कष्ट मी कोणत्या शब्दांतून सांगू? कोरे, पाठकोरे, लिहून उरलेले कागद ती एकत्र जमवायची आणि त्याच्या वहा करून द्यायची. अखंड पेन्सिल मला मिळणं अवघड होतं. त्यामुळं जेमतेम हातात धरता येईल अशा पेन्सिलनेच लिहावं लागे.

1 A1) ..

2

आकृती पूर्ण करा.

A2) ..

2

एका वाक्यात उत्तर लिहा.

- लेखक जेमतेम हातात धरता येईल अशा पेन्सिलने लिहित होते?
- आईच्या डोळ्यात पाणी कधी उभे राहायचे?

A3) ..

3

स्वमत.

'शिक्षण घेण्यासाठी 'गरिबी' हा अडसर ठरत नाही', या विधानाबाबत तुमचे मत लिहा.

(आ) उता-याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

"अवो, स्नेहाताई, मी कुठं एसीत बसूनशान काम करत्ये बाई. शेनामातीत काम करावं लागतं! आन आमच्या वस्तीचा रस्ता बी समदा उखणलाय. समदी धूळ लागती पायास्री. आन धा-धा मिन्टाला हातपाय धोयाला येळ बी नाय आन पानी तरी कुठं हाय बक्कळ?"

“सॉरी, मावशी खरंच सॉरी”, आपण त्यांच्या मळकट पायांबद्दल बोललो याचं स्नेहललाही कसंतरी वाटलं. तिला टाचेला फाटलेली, अगदी पातळ झालेली त्यांची चप्पल आठवली. रेखामावशीच्या खणखणीत आवाजानं सुमितही जागा झाला आणि हॉलमध्ये आला. सगळा प्रकार त्याच्या लक्षात आला. तेवढ्यात पावडेकाकाही आले. आज बाबा आणि पावडेकाका कुठल्याशा कार्यक्रमाला जाणार होते. स्नेहलने पावडेकाकांना पाणी दिलं. फरशी पुसणान्या रेखामावशींचं लक्ष पावडेकाकांच्या तळव्याकडं गेलं. एकदम गोजिरा, गुलाबी तळवा. कुठं चिरण्या नाहीत की काही नाही! ‘एकदम लोन्यागत पाय हाय काकांचा’, रेखामावशी स्वतःशीच पुटपुटल्या. त्यांनी स्वतःच्या पायाकडं पाहलं... पायाला किती तरी चिरण्या पडल्या होत्या .. माती धूळ बसून त्या काळ्या पडल्या होत्या . अभिषेक-स्नेहलचे बाबाही तयार होऊन हॉलमध्ये आले.

“मामा, मी एक अॅप तयार केलं आहे. त्या अॅपच्या साह्यानं आपण कोणाचे पाय किती स्वच्छ आहेत, हे सांगू शकतो”, सुमितनं सांगितलं.

“सुमित, अरे, पाय स्वच्छ आहेत की नाही, हे सांगायला अॅपची काय गरज आहे? तुम्हां टेक्नोसॅव्ही लोकांना कशाचंही अॅप करण्याशिवाय काही सुचतं की नाही? अरे, सगळ्यात भारी अॅप डोक्याच्या कवटीत आहे, हे विसरलात की काय तुम्ही लोक?” बाबांनी अनाठायी टेक्नॉलॉजीबद्दलची आपली मळमळ व्यक्त केली.

“मामा, गंमत तर बघ तू माझ्या अॅपची...त्याचं नाव आहे फूटप्रिन्टस”, असं म्हणत सुमितनं आपला स्मार्टफोन काढला.

“सुरुवात करूया रेखामावशींपासून. ज्यांच्या पायाबद्दल स्नेहलदीदीनं नोंदवला होता आक्षेप...” स्नेहलचा चेहरा पडला. तिला स्वतःचाच राग आला. सुमितनं आपल्या ऍड्रॉईड मोबाईलमधलं अॅप उघडलं आणि रेखा मावशींना काही प्रश्न विचारायला सुरुवात केली.

1 A1) ..

2

कारणे लिहा.

- बाबांनी अनाठायी टेक्नॉलॉजीबद्दलची तळमळ व्यक्त केली, कारण ...
- स्नेहलने पावडेकाकांना पाणी दिले, कारण ...

A2) ..

2

सत्य की असत्य ते लिहा.

- स्नेहलने पावडेकाकांना चहा दिला.
- रेखामावशीचे पाय स्वच्छ होते.
- रेखामावशीच्या पायाला चिरण्या पडल्या होत्या.
- रेखामावशीच्या खणखणीत आवाजानं मामा जागा झाला.

A3) ..

3

स्वमत.

टेक्नॉलॉजीच्या वापरा बद्दल तुमचे मत लिहा.

अपठित गद्य

(इ) उता-याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

अर्थव्यस्थेमध्ये गरीब अधिक गरीब आणि श्रीमंत अधिक श्रीमंत होत आहेत. समाजातील विषमतेमुळे असंतोष, गुन्हेगारी, चो-या यांचे प्रमाण वाढते आहे. विज्ञानातील प्रगतीमुळे नानाप्रकारची सुख-साधने उपलब्ध आहेत. ती मिळवण्याचे लालसा वाढते आहे. मग या गरजा पूर्ण करायच्या तर भरपूर पैसा हवा. तो सन्मागनि मिळत नाही मग संपत्ती मिळवण्याचे झटपट अवैध मार्ग शोधले जातात. रोजगारासाठी घरदार, आपली माणसे सोडून शहरात राहणारी निम्न आर्थिक स्तरातील माणसे संसारसुखापासून वंचित राहतात. कारण शहरात राहण्यासाठी जागा नाही. मग स्त्रियांवरील अत्याचारासारख्या गंभीर समस्या उद्भवतात. यातून कुठलाही कायदा राबविणे, शिस्त पाळणे, गुन्हेगारीला आळा घालणे या गोष्टी प्रचंड लोकसंख्येमुळे प्रशासनाच्या हाताबाहेर जाताना दिसतात.

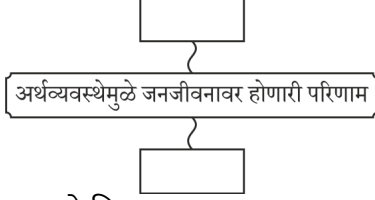
त्यामुळे अशा अनेक सामाजिक समस्यांना तोंड द्यावे लागते. माणसाचे सरासरी आयुर्मान वाढल्यामुळे वृद्धांचे प्रश्न वाढत आहेत. शिक्षणामुळे संततीनियमनाचा विचार सुशिक्षितांमध्ये रुजतो आहे; पण गरीब, अशिक्षित समाजात हा विचार रुजलेला नाही. अभ्यासकांनी २०१५ पर्यंत भारताची लोकसंख्या वाढत वाढत जाऊन ती क्रमांक एकवर जाण्याची शक्यता वर्तविली आहे.

1 A1) ..

2

(1) तक्ता पूर्ण करा.

(i)

(2) कारणे लिहा.

(i) निम्न आर्थिक स्तरांतील माणसे संसारसुखापासून वंचित राहतात, कारण

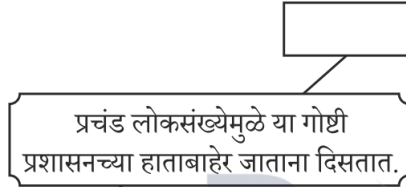
(ii) शिक्षणामुळे संततीनियमनाचा विचार सुशिक्षितांमध्ये रुजतो आहे, पण

A2) ..

2

ओघतक्ता तयार करा.

(i)

(ii)

विज्ञानातील प्रगतीमुळे नानाप्रकारची सुख-साधने उपलब्ध आहेत

तो सन्मागनि मिळत नाही.

विभाग २ - पदय

प्र.२ (अ) खालील पद्याच्या आधारे दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करा.

अग्निमाजि पडे बाळू । माता धावें कनवाळू ॥१॥
तैसा धावे माझिया काजा । अंकिला मी दास तुझा ॥२॥
सर्वेचि झेंपावें पक्षिणी । पिलीं पडतांचि धरणीं ॥३॥
भुकेलें वत्सरावें । धेनु हुंवरत धावे ॥४॥
वणवा लागलासे वनीं । पाडस चिंतीत हरणी ॥५॥
नामा म्हणे मेघा जैसा । विनवितो चातक तैसा ॥६॥

1 A1) ..

2

कवितेच्या आधारे खालील कृती केव्हा घडतात ते लिहा

i.

माता धावून जाते - _____

ii. पृथ्वीवर पक्षीण झेपावते -

iii. गाय हंबरत धावते -

iv. हरीण चितींत होते -

A2) ..

2

चौकटी पूर्ण करा.

(i) आगीत पडणारे -

(ii) हुंबरत धावणारी -

A3) ..

2

प्रस्तुत कवितेतील शब्दांचा अर्थ लिहा.

i. धेनु -

ii. हुंबरत -

iii. वणवा -

iv. वनीं -

A4) ..

2

काव्यसौंदर्य.

अग्निमाजि पडे बाळू ।

माता धांवें कनवाळू ।।

तैसा धांवें माझिया काजा ।

अंकिला मी दास तुझा ।।

(आ) कवितेसंबंधी खालील मुद्द्यांना अनुसरून कृती सोडवा.

(8)

‘दोन दिवस’ कवितेसंबंधी खालील मुद्द्यांना अनुसरून कृती सोडवा.

(१) प्रस्तुत कवितेचे कवी/कवयित्री -

(२) प्रस्तुत कवितेचा विषय -

(३) प्रस्तुत कवितेतील दिलेल्या दोन ओळींचा सरळ अर्थ लिहा.

‘हे हात माझे सर्वस्व;

दारिद्र्याकडे गहाणच राहिले.’

(४) प्रस्तुत कविता आवडण्याचे वा न आवडण्याचे कारण

(५) प्रस्तुत कवितेतील शब्दांचा अर्थ लिहा

(i) जिंदगी -

(ii) बरबाद -

(iii) हरघडी -

(iv) दुनिया -

किंवा

‘अंकिला मी दास तुझा’ कवितेसंबंधी खालील मुद्द्यांना अनुसरून कृती सोडवा.

१) प्रस्तुत कवितेचे कवी / कवयित्री -

२) प्रस्तुत कवितेचा विषय

३) प्रस्तुत ओळीचा अर्थ लिहा.

नामा म्हणे मेघा जैसा ।

विनवितो चातक तैसा ॥

४) कविता आवडण्याची वा न आवडण्याची कारणे.

५) प्रस्तुत शब्दांचे अर्थ लिहा.

(i) कनवाळू - (ii) काज - (iii) सवें - (iv) पाडस -

विभाग ३ - स्थूलवाचन

प्र.३ खालील कोणत्याही दोन कृती सोडवा.

(6)

1) कवितेतील सूर्य आणि पणती या प्रतीकांचा तुम्हांला समजलेला अर्थ सविस्तर लिहा.

2) तुम्हाला समजलेल्या सूर्याची भूमिका स्पष्ट करा.

3) तुम्हांला समजलेली 'जाता अस्ताला' या कवितेतील सूर्याची भूमिका स्पष्ट करा.

किंवा

पणतीच्या उदाहरणातून 'जाता अस्ताला' या कवितेत व्यक्त झालेला विचार स्पष्ट करा.

विभाग ४ - भाषाभ्यास

प्र.४ (अ) व्याकरण घटकांवर आधारित कृती सोडवा.

(१) वाक्यांचे प्रकार ओळखा -

(2)

i. आता सांग तुला काय पाहिजे ?

ii. वीस किलोमीटर कारने, तुम्ही एकटेच !

(२) वाक्यरुपांतर -

(2)

1) ही कल्पना चांगली आहे. (नकारार्थी करा.)

2) तिथे खूपच घाण आहे. (उद्गारार्थी करा)

(३) खालील वाक्यप्रचारांचा अर्थ लिहून वाक्यात उपयोग करा. (फक्त २)

(4)

1) उत्कंठा वाढणे →

2) खादडपण येणे →

3) कीव येणे →

(आ) भाषिक घटकांवर आधारित कृती.

(१) शब्दसंपत्ती -

(i) लिंग बदला.

(1)

शिक्षक -

विद्यार्थी -

(ii) विरुद्धार्थी शब्द लिहा.

(1)

1)

i. अवघड ×

ii. माझी ×

(iii) शब्दसमूहाबद्दल एक शब्द लिहा.

(1)

- 1) i. पंधरा दिवसाला प्रसिद्ध होणारे →
- ii. मोफत पाणी मिळण्याचे ठिकाण →

(iv) वचन बदला.

(1)

चेंडू -
छत्री -

(२) लेखननियमांनुसार लेखन -

लेखननियमांनुसार बदल करा.

(2)

- 1) इथले शिक्षक मनाने खुप श्रीमंत होते.
- 2) "म्हणजे ? बोलन्याचा आणि खाण्याचा सम्बध काय?"

(३) विरामचिन्हे -

(2)

- 1) खालील वाक्यांतील विरामचिन्हे ओळखून लिहा.
घटनेचं गांभीर्य लक्षात घेऊन जिल्हाधिकारी, जिल्हा पोलीस, अधीक्षक सारे अधिकारी तत्काळ त्या ठिकाणी जमा झाले.
- 2) विरामचिन्हांचा योग्य वापर करा.
आई म्हणायची चिमण्यांत परमेश्वर असतो.

विभाग ५ - उपयोजित लेखन

प्र.५ (अ) 1. पत्रलेखन -

खालील विषयावर पत्र लिहा.

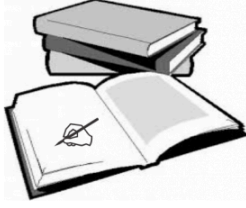

Colours of your Dreams

(6)

खालील निवेदन वाचा व त्याखालील कोणतीही एक कृती सोडवा.

मराठी वाङ्मय मंडळ

ज्ञानगंगा विद्यालय,
प्रयोजक - ज्ञानगंगा प्रकाशन रुईपथ, ठाणे (प.)

आयोजित मराठी निबंध स्पर्धा

२७ फेब्रुवारी २०१९

विषय - माझा आवडता कवी आकर्षक बक्षिसे
पुस्तक स्वरूपात

गितेश/गीता काळे ज्ञानगंगा विद्यालय, रुईपथ, ठाणे

विद्यार्थी प्रतिनिधी या नात्याने पत्र लिहित आहे

स्पर्धेसाठी वर्ग खोल्या उपलब्ध
करून देण्याची विनंती करणारे
पत्र ज्ञानगंगा विद्यालयाच्या
मुख्याध्यापकांना लिहा.

किंवा

स्पर्धेतील प्रथम क्रमांक
विजेत्या स्पर्धकाचे अभिनंदन
करणारे पत्र लिहा.

किंवा

2. सारांशलेखन -

विभाग १ - गद्य प्र.१(इ) उतारा वाचा व त्याचा एकतृतीयांश एवढा सारांश तुमच्या शब्दांत लिहा.

(आ) खालीलपैकी कोणत्याही दोन कृति करा.

(10)

(१) जाहिरातलेखन (60 ते 80 शब्द)

दिलेल्या विषयावर आकर्षक जाहिरात लेखन तयार करा.
संगणक वर्गाची जाहिरात तयार करा.

(२) कथालेखन (80 ते 100 शब्द)

मुद्दे: एक गरीब मुलगा - शाळेची फी भरण्यास पैसे नसणे - सकाळी पेपर टाकण्याचे काम - वाटेत पैशाचे पाकीट मिळणे - प्रामाणिकपणे पोलीस स्टेशनवर नेऊन देणे - पाकिटाच्या मालकास आनंद - बक्षीस.

(३) बातमीलेखन (80 ते 100 शब्द)

खालील शीर्षकावरून बातमी तयार करा.

जीवनज्योत विद्यालय, पिंपरी येथे मराठी
निबंध लेखनाची कार्यशाळा संपन्न
तज्ज्ञ मार्गदर्शक - श्रीमती मधुरा महाजन
दिनांक: १६ डिसेंबर वेळ : १० ते ५

(इ) लेखनकौशल्य

(8)

खालील लेखनप्रकारांपैकी कोणत्याही एक कृती सोडवा. (शब्दमर्यादा 100 ते 120 शब्द)

1)

निमंत्रण

काव्यरंग, पुणे तर्फे

काव्यगायन कार्यक्रम (वयोगट १२ ते १५ वर्षे)

प्रमुख पाहुणे ज्येष्ठ - श्री. आशिष शाह

अध्यक्ष - श्री. संदीप जगताप

दिनांक - १ जानेवारी

वेळ - संध्याकाळी - ५.००

वरील कार्यक्रमात आपण सहभागी झाला होता. अशी कल्पना करून प्रसंग लेखन करा.

2) स्वातंत्र्य सैनिकांचे आत्मवृत्त :

जन्म

सीमेवर केलेली लढाई

घरची परिस्थिती

लढाई नंतर आयुष्यात आलेला बदल.

3) 'वर्तमानपत्राचे महत्त्व' या विषयावर तुमचे विचार लिहा.